

TAKÁCS VERA¹

Volt egyszer egy gyerektelevízió

LÁTÓSZÖG

2018 telén Trencsényi László felhívott, hogy *Volt egyszer egy gyerektelevízió* címmel tartanék-e egy 20–25 perces előadást a budapesti Szabadság téri Eleven Emlékmű programsorozatában. Láttam, hogy különféle internetes felületeken, blogokban sokat foglalkozom a témával, emlékeket gyűjtök, videofelvételeken szóltatom meg a nagy idők tanúit. Elvállaltam.

Az alábbi szöveg ennek az előadásnak az írott változata – kiegészítve, kisímitva, lábjegyzetelve. Persze a 25 perc már ott is 40 lett, de a hatalmas műsoranyagból, ami 1957 és 2018 között összegyűlt, így is csak néhány műsort tudtam felidézni. És persze történeteket. Érdekesnek tartott, s kevésbé ismert pillanatokat. Az alábbi szöveg egy személyes hangú előzetes a magyar gyerektelevízió megírandó krónikájához.

EMLÉKMENTÉS

Azt kérdezte egy régi kollégám, mikor halotta, hogy miről készülök mesélni: „És szerinted kit érdekelnek ezek a dolgok?”

Tényleg, kit is?

Volt egy gyerektelevízió. Nem is akármilyen. Ezt a máig ismételt filmek, sorozatok bizonyítják. A '80-as évtizedben már volt olyan év, amikor tizenhat önálló, gyerekeknek szánt tévéfilm, tévéjáték készült, a legjobb színészekkel, gazdag kiállításal. És a gyerektelevízió műsorai által életre keltett hősök sokan máig is élnek. Ma is tudjuk, kicsoda Mazsola, Hakapeszi Maki, Böbe baba, Süsü, a Palacsintás király vagy a világ legrosszabb gyereke – és emlékszünk még mi mindenre, ki mindenkire... Szerencsére a gyerekeink is látják őket, élvezhetik a jelenlétüket. (És ma? Miért nincs sok saját gyártású műsor? Ma is vannak gyerekek. Még a pénz is több. Csak az elvárás hiányzik?)

Akkor kezdtem el összeszedni az emlékeimet, könyvtárakba jární, régi rádióújságokat bújni, emlékező interjúkat és videókat nézni, készíteni, amikor egy szakdolgozatban azt olvastam, hogy a TV-Maci pártmegrendelésre született. Akkor elképzeltem, ahogy a hatvanas évek pártközpontjának munkatársai – jobb

¹ Takács Vera Balázs Béla-díjas szerkesztő, rendező, 1970 és 2007 között a Magyar Televízió munkatársa. Az MTV archívuma több mint 300 műsort őriz, ami a közreműködésével készül.

dolguk nem lévén – azon törik a fejüket, hogy a tévében, az esti mese előtt legyen egy figura, aki, mielőtt aludni megy, leül megnézni a mesét... Sokkal inkább jellemző volt ez a gyerekosztály munkatársaira. Pontosan látom magam előtt, ahogy Bálint Ágnes megérkezik reggel a szerkesztőségbe a frissen vásárolt répákkal a kosarában, és kifejti, hogy kellene egy keret, egy bevezető, valami, valaki, aki személyesen szól a gyerekekhez.² Aztán ez a gondolat tervvé érik, bekerül az éves tervekbe, hivatalossá válik, és egye fene, akár még párthatározatokban is megemlítik.

Sajnálom a következő korok kutatóit, akik újságcikkek és hivatalos iratok alapján próbálják majd kitalálni, hogy is volt. Főként egy ilyen területen, mint a gyerektelevízió. Nagy szükség van a személyes élmények elbeszélésére, a személyes emlékek megőrzésére.

A KEZDETEK

Már 1956 nyarán létrejött egy „televíziórovat” a Magyar Rádióban. Ez egy szobát jelentett az épületben, ahol volt egy Leningrád típusú televíziókészülék. Itt nézte a kísérleti adásokat Szűcs Andor,³ aki aztán a tévé Irodalmi és Drámai Főosztályának vezetője volt 1977-ig, Kelemen Endre, a későbbi *Iskolatelevízió* vezetője, szerkesztő, riporter, illetve Rockenbauer Pál, akit fantasztikus utazó filmsorozatairól ismerünk.

Ők azért ülhetek ebben a szobában, mert nem sokkal ez előtt párthatározat született arról, hogy Magyarországon is kell televízió. A pártközpont erre kijelölt dolgozói akkor elkezdték keresni, kerestetni a megfelelő munkatársakat, akik majd „televíziót csinálnak”. A Magyar Rádió személyzeti osztálya is javaslatot kért az ELTE Tanulmányi Osztályától, hogy kiket ajánlanának televíziós munkatársnak. Kelemen Endre meséli, hogy az ELTE-ről őt is ajánlották, hiszen kitűnő diplomája volt, sőt már publikációi is. Az ajánlást követően behívták a Rádió Személyzeti Osztályára: „Kelemen elvtárs!« (Akkor mindenkiket elvtársnak hívtak.)

»Akar-e a Televíziónál dolgozni?« Mire én rávágtam: »Persze, szeretnék, de én azt nem tudom, hogy mi az.«⁴

Ne feledjük, mindenki akkor tanulta a televíziózást. Nem voltak sémák, licencek, és az nyert, aki komolyan vette a feladatot, és hitt benne. Senki nem tudta, hogyan kell tévét csinálni. Honnan tudták volna? Nem jártak külföldre, nem néztek külföldi televíziót. Mégis: ott volt egy csapat, és azt mondták nekik: „Tessék, csináljatok televíziót!” Mit tehettek volna? Csinálták. „Fentről” rendeltek nekik szakirodalmat. Elméletben megtanulták, hogyan kell plánozni, mi az a forgatókönyv. A technika is beszivárgott. Kelemen Endre meséli: „Állítólag a forradalom alatt a Vámhivatal felhívta a Rádió illetékesét, hogy itt van egy angol autó, valami televíziós kocsi, beengedjük vagy ne? Így jött az első PYE közvetítőkocsi. [...] A magyar műszaki személyzet betanítását

mindenki akkor tanulta a televíziózást

² <http://gyerektvortort.blogspot.com/2015/09/tv-maci.html>

³ <http://www.babiczkzy.hu/arcelek/1428-Sz%C5%B1cs-Andor>

⁴ https://www.dunavolgyipeter.hu/televizio_torteneti_interjuk/interjuk/kelemen_endre:_mi_mindig_valahol_a_periferian_voltunk_de_hittunk_celjainkban

tak ismeretterjesztést, mesét, rajzfilmet és drámát úgy, ahogy az nekik megfelelt.

Azt is látni kell, hogy lehetett valaki nagyon nagy művész és remek alkotó, nem biztos, hogy gyerekműsor készítésére is alkalmasnak bizonyult. Mert nem volt elég a szakmai tudás, a filmkészítő tehetség, kellett egy kis pedagógia, egy kis pszichológia is, érteni kellett a gyerekekhez, meg kellett tudni szólítani őket szereplőként és nézőként is.

MŰSOROK AZ ELSŐ ÉVTIZEDBŐL (SZÜLETÉSTÖRTÉNETEK)

Bevezető

Csupaszem főprofesszor volt az első bábsztár a magyar televízió képernyőjén. 1958 novemberében jelentkezett először. A *Varázsszem* c. úttörőműsor szereplőjeként lépett a kamerák elé. (Az „úttörő” azt jelentette: felsős, a „kisdobos”: alsó tagozatos.) A professzornak saját riportercsapata volt, általános iskolás barátai járták az országot, s mindenféléről beszámoltak, ami a gyerekekkel történt. Volt egy Kiberka nevű robotja is. Nézője még alig akadt ugyan, de akik látták, nagyon szerették. Az iskolások örömmel írtak levelet neki.

Csupaszem első munkatársai között volt Öveges József professzor. A tévé munkatársai felfigyeltek rá, felkérték a szereplésre, ő pedig elvállalta. Ezután sok évig szerepelt a legnépszerűbb tévés személyisé-

gek között. Kelemen Endre első szerkesztői munkája az volt, hogy reggelente Öveges táskáját cipelte, ahogy jöttek a stúdióba, ahol aztán eleinte élő adásban zajlottak a kísérletek. Ebben a táskában minden benne volt, precízen előkészítve. Csak a tulajdonosa nyithatta ki. Belenyúlni tilos volt. A professzor nem bízott semmit a véletlenre, vagy a televíziós berendezésre, asszisztenciára.

A korai gyerektelevízió műsorainak legtöbbje bábműsor vagy bábos műsor volt.⁹ Abban az időben a magyar bábművészet a csúcson volt. Miközben az Állami Bábszínház Bartók műveit feldolgozó előadásai a világot járták, a színház belső életét konfliktusok terhelték.¹⁰ A bábos mesterek közül többen – például Kende Márta és Lévai Sándor – átjöttek a tévébe,

az új kihívás inspirálta őket. De azok is örömmel dolgoztak, akik a színház állományában maradtak; Bródy Vera, Koós Iván, Szőnyi Kató. Igaz, a színház napközben nem engedte el a színészeit, így csak éjszaka, előadás után lehetett próbálni, de ők mégis vállalták, mert érezték, hogy egy élő adásban lebonyolított fél órás *Futrinka utca*-epizód olyan, mint egy milliós nézőközönség előtt zajló premier. Kende Márta rendező¹¹ pedig semmilyen magalkuvást nem tűrt a munkában. Szaktudásának és erős egyéniségének volt köszönhető, hogy a legnagyobb bábosok gyűltek össze a televíziós munkához.

A hetvenes évekre már mindenki ismerte az országban a *Futrinka utca* lakóit, *Mazsolát*, a medveháton hatalmaskodó Sündisznócskát, és sorolhatnám, még ki-ki-
ket.

A hetvenes évekre már mindenki ismerte az országban a *Futrinka utca* lakóit, *Mazsolát*, a medveháton hatalmaskodó Sündisznócskát, és sorolhatnám, még ki-ki-
ket.

⁹ <http://gyerektvtort.blogspot.com/>

¹⁰ Balogh Géza: *A bábjáték Magyarországon*. Vince Kiadó, 2010.

¹¹ <http://gyerektvtort.blogspot.com/2015/09/kende-marta.html>

Mi újság a Futrinka utcában? – 1961

A sikerszéria úgy kezdődött, hogy a vecsési vicinálison utazgató Bálint Ágnes¹² fejében megszülettek a sorozat figurái, történetei.

A remek bábos szakemberek pedig megalakították a tévé első *szappanoperáját*. Bár a hivatalos elemzők bizonyára nem fogadják el ezt a besorolást, de valami nagyon friss, nagyon aktuális, mégis

időtálló dolog született.

Mindegy volt, hogy gyermekműsor, mindegy volt, hogy estimese-időben sugározták, *mindenki* figyelt rá,

mindenki nézte. A sikert

azzal is mérhetem, hogy mi, gimnazista lányok mind Böbe baba-módra beszélünk, nyafogtunk. E szöveg szerkesztőjének édesanyja – egyébként tanár – a mai napig emlegeti *azon* a hangon, hogy „Böbike nem szereti a spenótot”. Az igazi ok persze az, hogy a bábok története *az akkori hétköznapiokról* szólt, a vicinális utasairól, a faluvég lakóiról. Bálint Ágnes a hétköznapiokról írta a meséket, szötte a történeteket, közben gyermeket nevelt, kertet gondozott és háziállatokat etetett. (És soha nem viselkedett úgy, mintha azt üzenné: „tévés szerkesztő vagyok”).

Tízegynéhány évvel ezelőtt – még életében – valaki egyszerűen csak „konyhaasztal melletti író”-nak minősítette őt. Nos, ennél nagyobb bókot nem is mondhatott volna. De a műsor idejében is sok olyan cikk jelent meg, ahol – főleg pedagógusok – bőszülten ostorozták a *Futrinka utca* stílusát, hétköznapiságát, beszédmodorát. Ez is a sikert bizonyítja. Mert ami ellen már újságcikket kell írni, az már valamilyen.

Az első adások még élőben készültek, adás közben volt mód a rögzítésre, gyenge minőségben. Néhány epizód látható, ritkán ismétlik, a képminőség miatt. A sorozat természetesen folytatódott később, amikor a technika már megengedte, hogy rögzített, jelenetenként felvett epizódok készüljenek. 1979-ben *Futrinka utca* címmel mutatták be azt a 13 részes színes sorozat,

amelyben Böbe baba már nem szerepelt, viszont megérkezett Morzsi rokona, Buksi, egy bájos kiskutya. Így ezekben az időkben Cicamica és Morzsi a gyereknevelés

mindig aktuális problémáival birkózik.¹³

De a sikert az 1961/62-ben készült élő adások alapozták meg.

Ki mit tud? – 1962

A *Csinibaba* című film után ma mindenki úgy gondolja, hogy a *Ki mit tud?* KISZ-műsorként született. Szó sincs róla. A műsor születését Kovács Béla elmeséli az MTV Anno *Cseréljen helyet a zongoristával* című adásában.¹⁴ A történet röviden a következő:

Abban az időben valahogyan divat lett a fiatalok körében a vetélkedés. Kultúrházakban, iskolákban sokféle vetélkedőt szerveztek. Karácsondi Miklós, az osztály fiatal szerkesztője a MOM Művelődési Ház környékén kószált, és látott egy plakátot: „Aki, amit tud, jöjjön, és mutassa be!” Elkért egyet, s megmutatta a következő osztályértekezleten: „Mi lenne, ha csinálnánk ilyet? Jó kis műsor lesz délutánra.” Az ötlet mindenkinek tetszett. Valaki kitalálta a címet: *Ki mit tud?* Megjelent a rádióújságban

¹² <http://gyerektvtort.blogspot.com/2015/09/balint-agnes.html>

¹³ Író: Bálint Ágnes, tervező: Lévai Sándor, rendező: Szabó Attila

¹⁴ <https://nava.hu/id/364058/#>

a felhívás – és erre hatalmas jelentkezési dömping indult. Olyan sokan jöttek volna, hogy a szerkesztőségben mindenki megremült. Be kellett vonni a KISZ-t, hogy saját apparátusukkal és a művelődési házak segítségével bonyolítsák le az eseményt, az előválogatástól kezdve mindenestül. Persze akkor már úgy „illet”, hogy a zsűrielnököt is ők adják. Sőt, sikerült kiharcolni, hogy a VIT-re (Helsinki-be) utazó delegációban szorítsanak helyet a *Ki mit tud?* győzteseknek. Így lett igazán értékes a győztesek nyerevénye.

A Tenkes kapitánya – 1964

A '60-as évek elején nagy sikerrel futottak nálunk a *Robin Hood* és a *Tell Vilmos* című brit sorozatok.

1961-ben Inke Lászlóval, aki a *Robin Hood* főszereplőjét szinkronizálta, készült egy interjú a Rádió- és Televízióújságban, amelyben többek közt így nyilatkozott: „Miközben hosszú órákat töltöttem a szinkronstúdióban, azon gondolkodtam: nem kellene nekünk is megpróbálkoznunk valami hasonló dologgal?”¹⁵ Később, már 1963-ban a Győr–Sopron megyei pártbizottság dicséretes módon felmérést készít a magyar gyerekek tévénézési szokásairól a megyében, s a határozatban többek közt ezt írják: „Lehetségesnek és nagyon jó nevelő hatásúnak tartanak, ha magyar témájú ifjúsági folytatásos filmsorozatot adnának gyermekműsoraikban”.

Ugyanebben az évben Kovács Béla, a Gyermek- és Ifjúsági Osztály vezetője és Örsi Ferenc író falatoznak a tévé

büféjében. Azt mondja Örsi, hogy a fia szerint kellene egy magyar Robin Hood-történet. Bizony, kellene, mondja Kovács, hiszen csak két dolog kell hozzá, egy jó színopszis és pénz. *Figyelj! Te hozod a színopszist, én szerzem a pénzt!* Két hét múlva Örsi jött a színopszissal, Kovács Béla pedig megszervezte, hogy legyen rá fogadókészség – vagyis pénz. A következő januárban aztán már nagy büszkeséggel számolnak be a sorozat indulásáról. (Ami, akármennyire is fekete-fehér és karcos, máig jó, máig nézhető, szeretjük.)¹⁶

Az, hogy a Gyermek- és Ifjúsági Osztály indította a *Tenkest*, a büfébeli találkozásnak köszönhető, az, hogy gyorsan pénzt kaptak hozzá, ahhoz pedig nemcsak a közhangulat, hanem a Győr-Sopron megyei pártbizottság felmérése is kívánalma is kellett. Ja, ha a Győr-Sopron megyei pártbizottság is kéri... A tévéelnökségnek kapóra jött az ötlet. Ezek jól sikerült pillanatok.

Iskolatelevízió – 1964

1961-ben Kovács Béla elutazott Rómába, az iskolatelevíziók konferenciájára, és onnan sok írásos dokumentumot hozott. Látott tehát, hogy a világban sokféle van ilyen. A kezdeményezés Amerikából indult, ahol a háború után kevés volt a jó, képzett tanár, ezért olyan televíziós sorozatokat készítettek, ahol a legjobbak adtak elő, mutattak be kísérleteket – és mindenki láthatta. Ott persze már akkor is sokaknak volt televíziójuk. A Kovács Béla által hazahozott dokumentumokat a szerkesztőségben lefordították, sokszorosították, tanul-

¹⁵ *Rádió- és Televízióújság*, 1961/33. sz.

¹⁶ *A Tenkes kapitánya* – ifjúsági tévéfilm. Írta: Örsi Ferenc. Dramaturg: Tarbay Ede. Zene: Vujisics Tihamér. Operatőr: Mezei István. Rendezte: Fejér Tamás.

mányozták, és gondolkodtak azon, hogyan kellene nálunk is beindítani az iskolatelevíziót. Akkoriban több párt-határozat született arról, hogy javítani kellene az iskolák helyzetén, kevés a személtető anyag, nincsenek eszközök, kevés a tanár... Határozat volt, javulás nem. A történet ismerős lehet: kapóra jött, hogy a tévések mindjárt le tudtak tenni az asztalra egy tervezetet: így lehetne iskolatelevíziót csinálni.¹⁷

Érdekes és jellemző, hogy amikor nem sokkal később felmerült a kérdés, hogy minek az iskolatelevíziós adás, ha nincs min nézni, újabb párthatározat született arról, hogy legyen tévékészülék minden iskolában. És lett. Micsoda egy korszak.

Zsebtévé – 1966

A '60-as évek közepére már sok hatásos, sikeres műsort mondhat magáénak a gyerekszerkesztőség. Továbbra is taroltak a bábműsorok, Mazsola¹⁸ a sztár, de a bábos műsorok mellett sok élőszereplős kisjátékfilm is készült. Katkics Ilona rendező már díjak sorát nyerte Móra-adaptációival (*A kis bice-bóca* – 1967, *Kíncskereső kisködmön* – 1968).¹⁹ Néztük Kremsier Edit²⁰ szerkesztő igényes irodalmi műveket elemző műsorát, a Fabulát.²¹ Egyre több zenei műsor született

párthatározat született arról, hogy legyen tévékészülék minden iskolában

a korai, ma már sutának tűnő televíziós trükkök akkor sokféle varázslatot tettek lehetővé

Apor Judit szerkesztői munkája nyomán. És ő indította el a '60-as, '70-es években rendkívül sikeres, bábos-élőszereplős műsort, a *Zsebtévé*t is.

A sok stábot túlélte sikerműsor arculatát – sok ellenállást legyőzve²² – Szabó Attila rendező alakította ki. (Akinek máig érvényes művei között van többek között a *Süsü, a sárkány* és a *Le a cipővel!*)²³ A műsor Móka Mikivel és a ma is ismert bábokkal 1966. szeptember 15-én jelentkezett képernyőn.²⁴ A rendező érzékenyen figyelt a kor technikai újdonságaira. A korai, ma már sutának tűnő televíziós trükkök akkor sokféle varázslatot tettek lehetővé. Mekkora csoda volt az, hogy kijött a könyvből a

versmondólány! Ugyanekkor része volt a sikerben annak is, hogy Szabó Attila és Levente Péter, a műsorvezető sajátos játékestílust alakított ki. Péter a bábokkal és a gyerekekkel egyaránt felnőtt módon

tárgyalt. Partnerek voltak – semmi gügyögés. Ezt Levente a későbbi munkáinál is, egészen a mai napig megőrizte.

A dolgok persze nem mindig mennek simán. A gyerekosztály története is, mint minden közösségé, tele van belső harcokkal, könyöklésekkel. Volt egy pont, amikor Szabó Attilát kiintrikálták a műsorból,

¹⁷ Kelemen Endre átfogó interjúja ennek a részleteire is rávilágít. https://www.dunavolgyipeter.hu/televizio_torteneti_interjuk/interjuk/kelemen_endre_mi_mindig_valahol_a_periferian_voltunk_de_hitunk_celjainkban

¹⁸ <https://gyerektvtort.blogspot.com/2015/09/mazsola.html>

¹⁹ Móra Ferenc: *A kis bice-bóca* – Rendező: Katkics Ilona, operatőr: Bornyi Gyula, forgatókönyv: Szemes Marianne, dramaturg: Tarbay Ede. Díj: Monte Carlo, Kairo, Prix Jeunesse – München.

²⁰ <http://www.babiczkzy.hu/a-magyar-televiziozas-tortenete-1957-2007/arcelek/1170-Kremsier-Edit>

²¹ Szerkesztő: Kremsier Edit, író-műsorvezető: Vargha Balázs, rendező: Szabó Attila

²² A szerkesztő és a rendező konfliktusának egyik oka volt a műsorvezető kiválasztása körüli vita. A szerkesztőnek volt jelöltje, a rendező viszont ragaszkodott ahhoz, hogy egy eddig ismeretlen bábos színész legyen az. Levente Péter igazolta a választását.

²³ <http://gyerektvtort.blogspot.com/2015/10/szabo-attila.html>

²⁴ <http://gyerektvtort.blogspot.com/2015/09/a-zsebtve-babjai.html>

egy idő után Levente Péter is kilépett, elszakadt a Móka Miki-figurától, a későbbi években saját Levente Péter-es játéktípust alakított ki, és Döbrentey Ildikó íróval, valamint Gryllus Vilmos zenéssel évtizedekig szórakoztatták a gyerekeket a tévében és a színpadokon egyaránt. A Móka Miki-szerepet egy fiatal színész, Gyabronka József vette át. Jó választás volt. Kedves egyénisége és a gyerekekhez való közvetlen viszonya sikeressé tette. Nagyon érdekes: abból, hogy ki hány éves, biztonsággal sejthető, hogy neki Móka Mikit Levente Péter jelen-ti-e, vagy Gyabronka József. Gyabronka már a hetvenes évek történetéhez tartozik.

egy új korosztály
beáramlása mindenképpen
új stílust, látásmódot hoz
magával

A '70-ES ÉS '80-AS ÉVEK

Fiatalítási hullám (1970)

Amikor a tévé megalakult, évekig sokan sokfelől érkeztek az új kaland vagy a jó munkalehetőség vonzásában. Ahogy nőtt a műsoridő, a szerkesztői állomány is egyre nagyobb lett. Sokan remek tehetséggel voltak megáldva, sok jó dolgot csináltak – és voltak olyanok, akik csak úgy elváltak a biztos munkahelyen. Abban az időben a munkaerőpolitika alapvető elve volt, hogy ha valaki rosszul dolgozott, nem küldték el, hanem fölvettek valakit mellé, hátha az majd jól végzi a munkáját. A teljes foglalkoztatás politikája így működött.

Ebben az első 15 évben a televíziós stábok és a nézők viszonyát furcsa kettősség jellemezte. Volt olyan falu, ahol a télűző hagyományról forgató stáb asszisztense elkiabálhatta magát: „*Falu indul!*” S valóban: az ottlakók jó része – szépen felöltözve – indult a tévés asszisztens szavára. Még meg is vendégelték a „híresekert” finom falatokkal.

De ugyanebben az időben már az is megtörtént, hogy egy szállodába nem engedték be a tévés stábot, emlékeztetvén őket arra, hogy egy kastélymúzeumot renoválni kellett a korábbi forgatás után...

1970 körül komoly váltás történt a Televízió életében. Pécsi Ferenc elnökhelyettes úgy gondolta, megérett a helyzet a fiatalításra, vérfrissítésre. Elhatározta, hogy hív egy csomó fiatalat az egyetemokről, végzősöket. Erről nincsenek dokumentumaim. Nem találtam semmit arról, hogy lett volna egy ilyen jellegű határozat. De mégis ez történt.²⁵

A hetvenes évek legelején tehát új erők, új szerkesztők jöttek a gyerekosztályra is. Varga László, Szabó Márta, Rózsa György. Magam is akkor kerültem oda. Egy új korosztály beáramlása mindenképpen új stílust, látásmódot hoz magával. Persze, jöttünk a fiatalság nagy mellényével, semmi nem tetszett nekünk, ami volt, botladoztunk a tanulás buckáin – de kaptunk kiváló mentorokat, és jártunk tanfolyamra, átvehettük a bejáratott műsorok szerkesztését, azt is megtanulhattuk, hogyan kell mégis mindent átalakítani.

Két-három év múltával már érezhető volt az új hang, az új személet. Érdekes

²⁵ Akkor bizonyosodott be, hogy igazam van, amikor 2007-ben, a nagy létszámleépítés idején a nyugdíjas korúakat „önként” nyugdíjba küldték. A Kulturális Főosztályról hirtelen tizenegy egykorú „öreg” távozott. Megjegyzem, mi kivételes elbánásban részesültünk. (A létszámleépítés leggyakrabban sima kirügással járt.) Kaptunk búcsúestet, kisportrét, hogy ha eljön az ideje, legyen mit bemutatni, ha akkor még bárki is emlékszik arra, hogy voltunk.

módon sokat segített nekünk a „maradiak” ellenállása, a mondatok, hogy ezt és ezt „nem lehet”, meg „nem így szokás”. Annyi energiát és akarást préseltek ki belőlünk a főnökeink és az „öreg” munkatársaink, hogy sikerült képernyőre tenni néhány máig érvényes műsort. Ekkoriban indultak Szabó Márta irodalmi–művészeti műsorai, hagyományörző sorozatai (*Cimbora, Aprók tánca, Játék a GYIK Műhelyben*). Rózsa György sportsuli-sorozata (a *Focisulitól a Röplabdasulig*), Varga László²⁶ praktikus és sci-fibe hajló ismeretterjesztő sorozatai (egészen Pirx pilóta sok vitára alkalmat adó emlékezetes kalandjaiig). De ekkoriban jött az én hagyományörző vásári bábjáték-sorozatam, a *Süsü, a sárkány*, a mozgalmi kötelezőkből játékos kalandfilmek születtek (Égi csikón léptet a nyár), zenés animációk készültek a *Papírsárkány* című kiskis-kolós magazinműsorban (*Macska őrs*), az őrsök baráti társaságokká váltak (*Hó-napló*) és sok izgalmas kalandot éltek át.

Ebben az időszakban, 1972-ben született a Kemény Henrik-féle *Vitéz László* is. Bizonyos értelemben erre vagyok a legbüszkébb az összes korai műsorom közül.²⁷ Azért, mert mindenki azt mondta, még a nagyok is, az igazi bábosok is, hogy ez nem való tévére, mert vásári bábjáték, nem él meg a képernyőn. De nem hittem senkinek, és végül sikerült képernyőre vinni, Szabó Attila ren-

dező segítségével. Egy műfajt, ami akkor már egyedül nálunk élt Európában. És annak legautentikusabb művészt, aki ott állt a parván mögött. Kihagyhatatlan pillanat volt, meg kellett csinálni.

Nagy Richárd fényes uralkodásának ideje (1974–1983)

A fejezetcímben semmi ironia nincs. Fényes

időszak következett. *Keménykalap és Krumpliorr, Le a cipővell, Süsü, a sárkány, Barátom, Bonca, Palacsintás király, Habó Öcsi, Égig érő fiú*. És egyebek. A légkör segítette megindulni a nagy alkotói hullámot. Bár a nagyhatalmú pártvezetőt a Budapesti Pártbizottság első titkári posztjáról buktatták le a Televízió élére, hogy csapjon szét a rakoncátlan tévések között, ő gyorsan tájékozódott, hamar beletanult a dologba, és megszerette a tévés munkát.²⁸

Ezekben az években a műsorkészítő lett a fontos. Dramaturg volt a párttitkár, rendező a szakszervezeti elnök, szerkesztő a KISZ-titkár. Nem pártkatonák töltötték be ezeket a posztokat.

Aki élt akkor, tudja, mit jelent az, hogy az üzemi négyyszög²⁹ tagjai valódi televíziósok. Ebben az időben ugyanis ezt a hatalmas műsorkészítő intézményt az államhatalom felől *gyárként kezelték*.

E felfogásból jó is származott. Például amikor elkezdjük forgatni a *Süsü, a sár-*

érdekes módon sokat segített nekünk a „maradiak” ellenállása

Dramaturg volt a párttitkár, rendező a szakszervezeti elnök, szerkesztő a KISZ-titkár. Nem pártkatonák töltötték be ezeket a posztokat.

²⁶ Varga László tévés pályafutását Dunavölgyi Péter interjújából ismerhetjük meg legjobban: https://www.dunavolgyipeter.hu/televizio_torteneti_interjuk/interjuk/a_budapesti_muszaki_egyetemtol_a_pulitzer_emlekdijig

²⁷ <http://gyerektvort.blogspot.com/2015/09/vendegmuvesz-vitez-laszlo.html>

²⁸ <http://www.takacsvera.hu/nagyrichard.html>

²⁹ Az üzemi négyyszög: az állami vezető, a párttitkár, a szakszervezeti vezető és a KISZ-titkár. Az ő egyetértésük kellett a döntésekhez – elméletileg.

kányt (még a filmgyárban), és már lát-szott, hogy a bábos műsorok népszerűek, a külföldi eladások is nagy nemzetközi sikert jeleztek – akkor megalakították a tévé díszletgyártó üzemén belül a makett- és bábkészítő műhelyt. Nagy Richárd hozott egy gyárban edzett termelési igazgatót, akit aztán szerencsére meg lehetett győzni arról, hogy bábokat kell gyártani, *mert az hasznos*. Ő pedig a szakértelmére támaszkodva az ügy mellé állt. A döntéshozók belátták, hogy igen, jobb a bábokat „belsőben” gyártani, mint egyenként, külső mesterektől beszerezni. Sőt, a legjobb mestereket becsábították a műhelybe, fiatal iparművészek varrtak bábokat, működtették és javították a bábmechanizmusokat.³⁰

Nagy Richárd rájött, hogy a televíziót nem a főnökség meg a felsőbbség csinálja, hanem azok, akik a stábokban dolgoznak. Szerette is őket. Elhivatott pártkádereként került „le” a tévébe, és már igazi tévés volt, amikor elküldték innen. Bele is rokkant, amikor elvették tőle kedves Televízióját. És emez is megérezte kedvenc elnökének elvesztését. Mert a „Nagy Richárd-i korszak” lényege az volt, ahogyan a vezető a hatalmát használta: pénzt csikart ki vele a tévé számára, és azt a pénzt mind műsorokra, stúdiófejlesztésekre, jó minőségű berendezések vásárlására költötte.³¹

Az első Kőszegi Szemle

A televíziós gyermekműsorok és gyermekfilmek szemláját először 1976-ban szervez-

tük meg – és ez a szemle egészen a rendszerváltásig kitarzott. A tény az – és ezzel mindent elmondtam –, hogy két évente volt annyi gyerekműsor és gyerekfilm, hogy fesztivált lehetett belőlük rendezni. Négy- vagy ötnapos eseményt. Azért ez komoly dolog. És ide csak a legjobbakat válogatták.

A szemle születésének története röviden a következő: Katkics Ilona a Filmművész Szövetség elnökségi tagja volt, a gyerekerületet képviselte, s az egyik értekezleten megkérdezte őt az elnök, Kovács András filmrendező: „Te, Ilike, nem kell nektek a Kőszeg?” – „Persze, hogy kell.” Kőszeg városát ugyanis nem sokkal előtte a filmesek foglalták le, hogy majd gyerekfilmfesztivált rendezzenek ott. A városi vezetés nagyon örült a programnak, de kiderült, hogy nincs elég bemutatható. A Tévének meg volt. 1976-ban sor került az első összejövetelre, ahol még nem is osztottak díjakat – csak tanácskoztunk.³²

Nagy Richárd eljött erre az első kőszegi találkozóra. Meghallgatta a lelkes hozzászólásokat, terveket. Másképp fogalmazva: nagy és szenvedélyes ordítozás zajlott, mint mikor a kisgyerek visít, hogy végre figyeljenek rá. Láthatta a friss elnök, hogy itt egy olyan gárda jött össze, akik akarnak valamit. Mert fontos, hogy a gyerek megkapja a magáét: a tudást, a kultúrát, amihez joga van.

Érdeemes böngészni a Kőszegi Szemlén bemutatott műsorokat, filmeket, hiszen ezek az adott két év legjobbjai voltak. Már a címeket végigolvasva is tendenciákat, jellegzetességeket lehet felfedezni.³³

³⁰ http://susuasarkany.eu/susu2_keszul.html

³¹ Szinetár Miklós nekrológia rávilágít a szélesebb, felnőttbb összefüggésekre: http://archiv.ringmagazin.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=6034:nagy-richard&catid=122&Itemid=69

³² Katkics Ilona rendező több nemzetközi díjat nyert *A kis bice-bóca* című, 1964-ben készült, máig emlékezetes kisfilmjével, de a *Kínskereső kisködmön* sorozatával is. A Kőszegi Szemléről többet is elmond ebben a videóban: <https://youtu.be/WeBrKXu3hnQ>

³³ <https://takacsvera.blogspot.com/2011/06/legendas-idok.html>

Dokumentumfilmek – gyerekekről?³⁴

A dokumentumfilm nem volt jellemző műfaj a gyerekosztályon. Évekig élt a *Tizen Túliak Társasága (TTT)*, ami egy havi politikai és ismeretterjesztő magazin volt, és sokáig élt a *Hétmérföldes kamera* című gyerekhíradó, de ezek aktualitásokról beszámoló riportokat készítettek, ez volt a dolguk. A kisgyerek számára a dokumentum mint műfaj ugyanis keveset mond. Neki mesére, történetre, átélhető élményekre van szüksége. Abban az időben a gyerekről a felnőttnek készített, a gyerek sanyarú sorsát bemutató anyagok valahogy távol álltak a szerkesztőségétől. Születtek játékfilmek elesett, árva, bántalmazott gyerekekről, de ez sem volt jellemző. Persze volt, hogy az irodalom segített. Halasi Mária *Az utolsó padban* c. regényéből született egy szép, szívfacsaró alkotás Kende Márta rendezésében, egy cigány kislány sorsáról, ami aztán jóra fordult. És emlékezhetünk a *Vasárnapi szülők* c. Rózsa János-filmre – ez azonban nem tévéfilm volt. Mozikban vetítették. Gyerekeknél devianciákról meg szó sem eshetett. A rendszer eleve nem szerette saját sötét oldalát viszontlátni.

Ezt a dokumentumfilmes hallgatást még valami magyarázza: a televízió és film különbözősége. A filmgyári alkotásnál teljesen mások voltak és lehettek az elváll-

rások és megengedések, hiszen egy filmet hányan néznek meg? Csak az, aki elmegy a moziba. A tévé ezért érthetően – főleg abban az időben, amikor mindenki *egy* tévécsatornát nézett – egész más megítélés alá esett. Hogy a tévében mi mehet le, és a moziban mit vetíthetnek – két különböző dolognak számított.

Csillebérci tábor – új szelek az Úttörőszövetség felől

A '70-es évek második felében Csillebércen nyaranta művészeti táborok zajlottak Trencsényi Lászlónak köszönhetően. 1979-ben például a modern művészet táborát rendezték meg. Az altáborok átalakultak, jövőbeli városokká váltak. Volt Filmváros, Terra Bázis, Csillagváros, Triton, augusztus 20-án pedig az alkotmányozó nemzetgyűlés megfogalmazta a *Csillebérci Szövetséges Köztársaságok* (azaz Cibészke) alkotmányát. Lévai Sándor, a legtöbb tévés bábfilm terve-

akkor azért még nagy szó volt, hogy 50 gyerek csak úgy nekiáll filmet készíteni

zője, Levente Péter, Papp György, Nyakas Klári és sokak mellett én is helyet kaptam itt. A filmes altábort vezethettem.³⁵ Filmet csináltunk a 13–15 éves fiúkkal, lányokkal. Nagyon élveztük. Ők is, én is. Azt gondoltuk, a kamera, majd a 21. században, már ugyanolyan eszköz lesz a gyerek kezében, mint a toll meg a ceruza. (És ebben nem tévedtünk semmit.) Akkor azért még nagy szó volt, hogy 50 gyerek csak úgy nekiáll

³⁴ Amikor az előadásomat tartottam, a hallgatóság soraiból rákérdeztek: mi van a dokumentumfilmekkel, például születtek-e filmek nehéz sorsú gyermekekről?

³⁵ Megírtam egyszer a filmes tábor történetét. Ebben a könyvben jelent meg: Egyed László és Takács Vera: *Tizen Túliak Könyve*, 1982, Minerva–RTV, Budapest. Itt pedig olvasható online is: <http://takacsvera.hu/blog/volt-egyszer-egy-csilleberci-filmes-tabor/>

filmet készíteni. Szuper 8-as filmkamerával! Persze nem a technika volt a lényeg, hanem a tevékeny imitáció, hogy kiderüljön: a filmkészítéshez is gondolkodni kell, ötletesnek lenni, jól szervezni – aztán a dolog kialakul. Innentől mániámmá vált ez a gondolat. (Az itt elért siker öröme nem hagyott el később sem. A *Kölyökidő* c. ifjúsági sorozatunk³⁶ szereplői 1996-ban már önállóan készítettek kisjátékfilmet, amely adásba került és sikeres lett.

Elég bátor voltam, hogy hagyjam őket egyedül dolgozni. Később a Debreceni Egyetemen tartott szemináriumom során is arra tanítottam a néprajz szakos hallgatókat, hogy vegyék kezükbe a kamerát, és készítsenek filmet a kutatásaikról.)

A drámapedagógia hatása a tévés munkára

A '70-es évek második felének egy másik pezsdítő újdonsága volt, hogy a drámapedagógia bejött, besompolygott az országba. Gabnai Katalin, Szakall Judit munkásságát sokan ismerik, de magáról a drámapedagógiáról is tud ezt-azt a közvélemény. Kiváló előadások születtek az első drámapedagógusok, drámajátékosok erőfeszítéseiből.³⁷ Másképp kezelték a gyereket, mint szokás volt. Nem betanulták és felmondták a szereplők a szöveget, hanem közösen alakították ki. Már ez is nagyon nehezen ment át a köztudatba, bár sokat tettünk a népszerűsítésért. A tévében hasonló módon dolgoztunk a gyerekekkel eddig is, ösztönösen, hiszen azért voltunk éppen itt, a

gyerektelevízióban, mert felkészültségünk és érzékeink alapján tudtunk, kitaláltunk fogásokat a gyerekek jó szereplését elősegítendő. A drámapedagógiától azonban kidolgozott, levezetett módszereket, játékokat, leírásokat kaptunk! Onnantól fogva én magam is sokkal könnyebben tudtam felkészíteni a gyerekeket arra, hogy nem normális körülmények között is természetesen viselkedhessenek. Hiszen egy filmforgatás

soha nem természetes körülmény – a gyerekek mégis úgy kell viselkednie, mintha az lenne.

Megvannak a módszerek arra, hogy ez közösen elérhető legyen. Gabnai Ka-

talin *Drámapedagógia* című könyve lett a bibliánk. *Csörgősipka* címmel sorozat is készült a játékokból, hogy mindenki tanulhasson belőlük.³⁸

Színes időszak következett. Kisjátékfilmeket forgattunk, mondhatnám, úttörőburleszkeket. Marék Veronikával közösen készítettük a *Dongó őrs kalandjai* és a *Kicsi a bors* sorozatot. A *Dongó* legsikeresebb epizódja volt az *AHOLTUDSEGÍT*. Már a címből érezhető, hogy itt az úttörők tizenkét pontja közül az ötödikről³⁹ van szó – csak kicsit másként. Abból indultunk ki, hogy vegyük szó szerint és komolyan az adott pontban megfogalmazott elvárásokat. Emiatt aztán a társaság sok balfácánságot produkál, de a végén, szinte akaratlanul, valódi jót tesznek. Amikor a Kőszegi Szemle keretében bemutatták a filmet, az ismertető elolvasása után az egyik kritikus zajosan felállt. „Megint egy úttörőfilm” – mondta undorral, és kiment dohányozni, egy kockát sem nézett meg.

Gabnai Katalin
Drámapedagógia című
könyve lett a bibliánk

³⁶ <https://kolyokido.com/>

³⁷ A legjobb előadásokat rögzítettük, és megnézhetők itt: <https://takacsvera.blogspot.com/2016/03/dramasoknak-kotelezo.html> és <https://takacsvera.blogspot.com/2011/07/nezni-valok-esos-idore.html>

³⁸ Író-műsorvezető: Gabnai Katalin, szerkesztő: Takács Vera, operatőr: Ráday Mihály, rendező: Fazekas Lajos.

³⁹ „Az úttörő ahol tud, segít, és önként szolgálja a közösséget.”

Igaz, voltak úttörővezetők, akiket meg az sértett, hogy kifiguráztuk a mozgalmat. Szerencsére a filmet kiküldték egy nemzetközi gyerekfilmfesztiválra, ahol a nézők és a zsűri – előítélet nélkül – jól szórakozott, és még díjat is kaptunk.

Egy tiltás

A gyerektelevíziót nemigen érték odafent-ről be- és letiltások. Nem figyeltek rá. Egy esetet azért mégis tudok. *A tanévzáró* 1975-ből. „Csinálj valami jó kis marhaságot a vakáció kezdetére!” –

így szólt a megrendelés.

Somhegyi Béla írta, rendezte, egy éjszaka alatt elkészült a forgatókönyv, remek volt a színészgárda, mindenki megvolt a maga figurája a gyerekkorából, készen lett a film, ahol min-

denki kattant – ahogy kell –, és mindenki nagyon jól akar teljesíteni. Szatíra és burleszk. Elkészült, megnézték – és megijedtek. Mármost a főnökség. „Béla, ne bántsuk a pedagógusokat! Meg itt a nyakunkon az úttörők 30 éves évfordulója! Ez nem mehet adásba!” És nem ment. Az már ma értelmezhetetlen, hogy miért nem tették a szekrény aljába, s vették elő 3–5 év múlva. Inkább lenyelték a költségeket, mert abban a pillanatban mindenki éppen nagyon félt. (Pedig az Úttörőszövetség légköre is mindjárt megváltozik...)

Ráadásul egy banális véletlen azt eredményezte, hogy csak egy rossz munkakópia maradt meg a filmből. De így legalább megnézhető a neten. Nagyon szórakoztató, *valódi szatíra*.⁴⁰

A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

1989 – Az új kezdet

1989-ben felborult minden, ahogy a rendszer is. Hankiss Elemér tévéelnöksége idején (1990–1993) a két csatornát intendánsok irányították. Az 1-es csatorna intendatúrájának két vezetője, Bányai Gábor és Dömölky János úgy gondolták kiszolgálni a gyereknézőket, hogy kerestek

négy megszállott bolondot, akiket megbízhatnak azzal, hogy egy meghatározott korosztálynak műsort csináljanak. Ezek voltunk mi: Levente Péter az *Égből pottyant mesékkel*, Macskássy Kati a *Micimackó klubbal*, Sza-

bó Márta a *Cimborával* és én a *Kölyökidővel*. Egyszerűen csak az volt a dolgunk, hogy „tegyünk meg mindent, ami tőlünk telik”. Azt már tudták rólunk, hogy olyanok vagyunk, akik ezt meg is tesszik. Senki nem szólt bele. Az egész tévés időszak legjobb évei voltak ezek. Macskássy Kati elég hamar kiszállt, mi, többiek maradtunk Hankiss lemondása után is.

1993 után újra visszaállt az osztályszerkezet a Televízióban. Egyre inkább megfelelni kellett, de egyre kevésbé tisztá elvárásoknak, hiszen a felnőtteknek már fogalmuk sem volt, hogy mit kellene elvárni. Mindenki a saját identitásával, annak keresésével volt elfoglalva, a gyerekekre senkinek nem volt ideje. Mindenki örült, ha hamar „kivitték a gyereket a szobából”. (Ez egy ismert anekdota, még a múlt

mindenki a saját identitásával, annak keresésével volt elfoglalva, a gyerekekre senkinek nem volt ideje

⁴⁰ <https://youtu.be/wg-GDZjDODU>

század elejéről: „– Író úr, ön szereti a gyerekeket? – Igen, persze, hogyan, főleg a síró gyerekeket. – Miért? – Mert azokat hamar kiviszik a szobából.”)

É. Szabó Márta lett az osztályvezetőnk. Anyatigrisként küzdött pénzért, műsorpercért, lehetőségekért. Amit tudott, kisajtolta. Nem sokat tudott. Élt a *Cimbora*, saját zenekart is alakítottak, és a *Kölyökidő* az évtized sikerműsora lett a saját korosztály körében. Akkor már *Gyermekműsorok Szerkesztőségének* hívták az osztályt. De egyre szűkültek a lehetőségek. Igaz, voltak külső pénzekkel megfinanszírozott táborok, és ezek köré is lehetett műsorokat építeni. A szerkesztőségben próbáltuk a kevés műsoridőt kreatív és értékes, időtálló munkákkal kitölteni.

De már a szerkesztőségén kívül készült az *Ürgammák* sorozat – összehasonlíthatatlanul több pénzből, reklámokkal zsúfolva, a legnézettebb időben sugározva. Sokat küzdöttünk ellene, de, mint tudjuk, a pénz beszél, a kutya ugat, így aztán a karaván halad.

1997 – A kereskedelmi tévék indulása

1997-ben, ugyanabban az évben, amikor Peták István lett a Televízió elnöke, elindultak a kereskedelmi televíziók is. Minden megváltozott. Akkor Peták azt mondta: „Nem baj, ha a kereskedelmi televíziók elviszik a nézőt, mert a néző majd visszajön.” Hát nem ment vissza azóta sem, ebben nagyot tévedett az elnök úr. Viszont a munkatársakat sikeresen elszívták az MTV-ből, mert a kereskedelmi tévé főként a Magyar Televízióból tudott kádereket átcsábítani. Honnan máshonnan? Mégis,

eleinte sokan azt hittük, hogy ez még az a világ, ami eddig volt. Vagy legalábbis azt, hogy majd itt is megy az, amivel a közszolgálaton sikeresek voltunk. Hát nem ment. Ezt saját magam kudarcaként is elmondhatom.

Mindkét kereskedelmi tévé, a TV2 és az RTL Klub is pályázatot írt ki a hétvégi, reggeli műsorsávban bemutatható gyerekműsorok készítésére, és mind a két tévéhez velem és a *Kölyökidővel* pályáztak producerek (a TV2 pályázatára ketten is).

Ez eddig igazán sikernek látszik. Végül Sándor István stábja – amelynek tagja voltam én is – nyerte a TV2 pályázatát. Az RTL Klubon viszont nem a velünk pályázó, hanem Árpá Artilla nyert *Kölyökklub* című kalózos játékával, ahol Jónás Rita

régi tévések, barátainkkal és üzletfeleinkkel együtt jajgattunk: na ne, mi ez, hogy lehet ez – a közönség pedig ugyanakkor odakapcsolt

visítózott kalóznak öltözve a bemutatott szokványos rajzfilmek között. És ez aztán messze nyerte a nézettségi versenyt. Ugyanis *más volt*. Mindannyian, régi tévések, barátainkkal és üzletfeleinkkel együtt jajgattunk: na ne, mi ez, hogy lehet ez – a közönség pedig ugyanakkor odakapcsolt. Sándor István műsorcsomagja a TV2-nél fél évet élt meg, mert azt hittük, hogy kicsit frissítve, megújítva, de jó lesz az, amit eddig csináltunk. Nem bizonyult annak. Pedig kiváló csomag volt, mármint a régi televíziós értékek és szemlélet szerint. Mi olyan értékeket akartunk ott továbbvinni, amelyek szerintünk értékek. Beszélgetni például Dargay Attilával és Kemény Henrikkel, akik a gyerekkultúra megkerülhetetlen szereplői voltak. Ezért nagyot kaptunk a fejünkre: „Két öregemberrel minek beszélgettek? És ilyen hosszan...”

A kereskedelmi televízióknak eleve más a szemlélete. Gyors vágások, fiatalos lendület kell mindenhova. Mi azonban nem

voltunk felkészülve arra, hogy gyorsan megtaláljuk, hogyan öltöztessük az értékeinket a megfelelő új ruhába. Így aztán ennek vége lett. A néző már újat, mást akart. Persze menthetőzhetnék, hogy megoldhatatlan feladat volt, hiszen a mi nézőink, a gyerekek sokféle osztható korosztályokhoz tartoznak, és nyilván más kell az ovisnak, más a kamasznak, és egy hétvégi reggeli műsorba zsúfolni *minden korosztálynak* való *minden műfajt* eleve nem is lehet jó megoldás. S hogy a kereskedelmi csatorna részéről arról szólt az egész gyereksáv, hogy letudják a közszolgálati feladatukat. Csak hát a kalózos-kiabálós tényleg bejött.

A korszak kaotikus viszonyaira jellemző, hogy miközben fél évig egy kereskedelmi televíziónál dolgoztam, úgy jöttem vissza az MTV-hez, mintha el sem mentem volna. Észre sem vették, hogy nem vagyok ott.

1998 – Memorandumok kora

A Film- és Tévéművészek Szövetségének Gyerek Szakosztálya 1998-tól kezdve tudatosan harcolt azért, hogy ne tűnjenek el a gyerekműsorok és filmek. Akkor már Kremsier Edit volt a szakosztály vezetője. Voltak szakosztálygyűlések, ahol közösen sírtunk, írtunk memorandumokat, hogy ez így nem mehet tovább, de rendszertől függetlenül csak a falra hányt borsó halmát magasítottuk.⁴¹

2011 – Végjáték: A Bálint Ágnes Műhely⁴²

Néha azért azt hittük, hogy lesz valami. 2008 októberében, Bálint Ágnes temetésén Sándor György volt műsorigazgatóban⁴³ felmerült egy ötlet: csinálni kellene valamit, ami Ági nevét viseli, és folytatja a hagyományt. Ennek nyomán 2010 áprilisában megalakult a Bálint Ágnes Műhely – majd 2011 tavaszán megszűnt.

A Bálint Ágnes Műhely azzal a céllal jött létre, hogy felélessze a magyar gyerekfilmgyártást. Első lépésben mindent meg akartunk tenni azért, hogy kiváló forgatóköny-

vek szülessenek, hogy ha egyszer, végre, mégis, hivatalosan is szükség lesz gyerekfilmre, legyen mivel előállni. Ez benne volt abban a szinopszisban, amit Sándor György kérésére készítettem.

Ezután Kremsier Edittel közösen megkerestük Rózsa Jánost, az Objektív Filmstúdió vezetőjét, és előálltunk a tervvel. Lelkesen befogadta. Az Objektív Filmstúdiónak volt valami pénze, összeültünk, alakítottunk egy kuratóriumot, és ami a legfontosabb: kihirdettünk egy gyerekfilmnovella-pályázatot. Azzal a szándékkal, hogy a kiváló pályaműveket a Műhely megsegíti dramaturgiai munkával, pályázati lehetőségek felkutatásával – hogy készüljenek belőlük valóban filmek.

alakítottunk egy kuratóriumot, és ami a legfontosabb: kihirdettünk egy gyerekfilmnovella-pályázatot

⁴¹ Különféle összejövetelek, kétségbeesések és remények gyűjteménye az oldal: http://www.takacsvera.hu/szakosztaly_ossze.php

⁴² <http://balintagnesmuhely.blogspot.com/>

⁴³ <http://www.babiczkzy.hu/a-magyar-televiziozas-tortenete-1957-2007/16-arcelek/1433-Sandor-Gyorgy> – Sándor György életrajza. Ő maga is tévétörténeti tanulmányt írt *Kié a média?* címmel.

A következő évben, 2011-ben körülbelül száz *anyag* érkezett be a pályázatra. A legjobb írók és amatőrök is küldtek pályamunkát. Mindenki szeretett volna filmet csinálni, mert akkor már alig készült valami. Amikor pedig már éppen ki akartuk hirdetni az eredményt, akkor az Objektív Filmstúdiót megszüntették, Rózsa Jánost leváltották. Az egész filmnovellaanyag ment a szemébe, soha többet senki nem foglalkozott vele.

Pedig nem sokkal előtte még a tévében is volt valami felbuzdulás, ki tudja, talán a napkitörések hatására. Süveges Gergelyt bízták meg azzal, hogy csináljon gyerektelevíziót, az akkori MTVA-ban, mert akkor már az volt. Süveges Gergely írt egy fantasztikus tervezetet. Én azt mondtam rá, hogy ez nagyon jó pályázat, nem vagyok benne, de nagyon jó! Amikor azonban olvashatóvá tette, vagyis kitette az internetre, akkor rögtön leváltották. Görög Athénát bízták meg helyette, hogy csináljon valami mást. Ő is lelkesen nekilátott. Volt egy olyan munkatársa, aki beprotesztált hozzá engem. Készítettünk néhány egész szombaton átívelő élő adást. Megint csak egy műsorban kellett kiszolgálni mindenkit, de legalább elindult valami – aztán megtorpant. Rövidült a műsoridő, nem sokkal később pedig az egészet kidobták. Közben éppen műsorvezetőket is válogattak, de azoknak már nem volt hol és milyen műsort vezetni. Pedig még mentünk is Rózsa Jánossal beszélgetni Athénához,

Vera átment a már
kiszínezett, kivágott
bábokkal a paravánhoz, és
indult az előadás

hogyan tudnak esetleg „megvenni” a kiváló pályázati anyagainkból.⁴⁴

Epilógus: Játsszunk bábszínházat! (1966)

A végére egy régi, de kihagyhatatlan, máig ható történetet illeszték. 1963-ban a gyermekműsorok szerkesztőségében felmerült az ötlet: ha már ilyen sok bábjátékot sugároznak, mutassák meg egyszer, hogyan is készül. „Játsszunk bábszínházat!” Az egész azt a célt szolgálta, hogy mindenki lássa: alapvetően nem olyan nehéz ez. Hogy bárki, akinek ötlete, gondolata, mondanivalója van, meg tudja csinálni.

Ez még az élő adások korszaka volt, tehát szinte lehetetlen vállalkozásba kezdett a stáb, Kende Márta irányításával, amikor ezt egybefüggő adásban tervezte megvalósítani. Sok próba és nagyon precíz felvételi terv kellett a lebonyolítás sikeréhez. A kor két kiemelkedő bábművésze, Bródy Vera és Koós Iván mutatták be az alkotófolyamatot, a végén pedig hét percben eljátszották az *Egyszer egy királyfi...*-t Vujicsics Tihaimér zenéjére. Két stúdió terében zajlott a műsor. Először láttuk, ahogy Bródy Vera motívumokat gyűjt, rajzol, majd a kamera átkocsizott Koós Ivánhoz, aki a díszleten dolgozott, aztán Vera átment a már kiszínezett, kivágott bábokkal a paravánhoz, és indult az előadás. Az élő adást merészen kijánlották az Intervízióknak is – és

⁴⁴ A történet bővebben a Bálint Ágnes Műhely blogján követhető, pontos adatokkal együtt <http://balintagnesmuhely.blogspot.com/> (A naplószerű leírás a legutolsó nappal kezdődik.)

⁴⁵ Az OIRT (Organisation Internationale de Radiodiffusion et de Télévision) az európai országok rádiós és televíziós társaságainak akkori szövetsége volt 1993-ig. Az *Intervision* pedig az általuk működtetett televíziós hálózat volt, programok nemzetközi cseréjének lebonyolítására szolgált.

azon nyomban OIRT-díjat kapott.⁴⁵ Ez a siker azt eredményezte, hogy leforgatták az egészet színes filmre, és ezt a szintén nagyon jól sikerült változatot 1966-ban benevezték a müncheni Prix Jeunesse nemzetközi gyerektelevíziós fesztiválra, ahol a kategóriájában a legjobbnak járó díjat kapta.

Innen indult a *Játsszunk bábszínházat!* sorozat, amely Kremsier Edit szerkesztő, Lévai Sándor tervező és Kovács Kati rendező segítségével mozgalommá nőtt, és egészen a '80-as évekig arra ösztönözte a gyerekeket, hogy bábozzanak. Mert a báb: képzőművészet, zene, mozgás, minden együtt. Főként egyszerű közös játék.

Indulása után nem sokkal már országos rendezvény volt a *Játsszunk bábszínházat!*, megyei döntőkkel, ahova neves szakemberekből álló zsűri látogatott el, és válogatta ki a legjobbakat. Ennek is köszönhető, hogy megalakultak azok az amatőr bábcsoportok, amelyekből sok esetben kinőttek a ma is működő hivatásos bábszínházak. Márpedig ma számos nagyvárosban – ezt talán nagyon sokan nem is tudják – remek bábszínházak, gyerekszínházak vannak.

És ez azt is jelenti, hogy náluk van most a magyar gyerekkultúra. „Örzik a lángot”. Magyar és más hagyományok, népművészet, modern kérdések, régi mesék, komoly problémák, kacagtató vásári komédiák egyaránt előkerülnek ezeken a színpado-

kon. Beszélnek az élet születéséről, halálról, válásáról, barátságról – mindenről, amiről kell.⁴⁶ Mindezt izgalmas, egyszerre modern és hagyománytisztelő látványvilággal.

Vagyis mindazt teszik, amit a televízió nem csinál. A Bóbita Pécsen, a Ciróka Kecskeméten, a Vojtina Debrecenben, a Napsugár Békéscsabán, a Harlekin Egerben, a Kabóca Veszprémben, a Vaskakas Győrben, a Mesebolt Szombathelyen, a Griff Zalaegerszege, a Bábszintér Kaposváron. (Persze nem teljes a lista.)

Nagyon szeretem őket propagálni, és nagyon sajnálom, hogy a tévé nem jut el oda, hogy legalább valamit mutasson az alkotásaikból. Mint a kezdeteknél. Bábszínházi közvetítés volna minden hónapban. És lenne mit közvetíteni. Mert mind nagyon jók. Remek színészek, rendezők, tervezők dolgoznak ott. Csak ámulsz.

mindazt teszik, amit a televízió nem csinál

⁴⁶ A tavalyi fesztivál sokat mutat erről: <https://babszinhazak2018.blogspot.com/>

Gyerekcsoport a kőszegi Televíziós Gyermekműsorok és Gyermekfilmek Szelméjén, 1976 áprilisában

1979 körül a Magyar Televízió felsővezetése ellátogat a Futrinka utca forgatására. Balról, köpenyben: Csapó András termelési igazgató, Megyeri Károly elnökhelyettes, a kép jobb szélén Nagy Richárd elnök. A háttérben, a kamera mellett Abonyi Antal operatőr, az asztal sarkánál Szabó Attila rendező

Csúpszem főprofesszor, az első magyar tévés bábsztár az '50-es évek végétől

Mazsola a tévéújság címlapján 1964 szilveszterének hetében